

HEMELRIJK

VAN CHRIS DE STOOP VERSCHENEN

*Ze zijn zo lief, meneer
Haal de was maar binnen
Ik ben makelaar in hasj
De bres
Zij kwamen uit het Oosten
De vuurwerkmeester
Het complot van België
Vrede zij met u, zuster
Moedermoord
Dit is mijn hof
Ex-reporter
Het vierde gewas
Wanneer het water breekt
Het boek Daniel
Hemelrijk*

Chris de Stoop
Hemelrijk

2022

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2022 Chris de Stoop
Omslagontwerp bij Barbara
Omslagillustratie iStock
Foto auteur Lenny Oosterwijk
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Wilco, Amersfoort
Bindwerk Abbringh, Groningen
ISBN 978 94 031 9470 7
NUR 320

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

*Van plagen kun je leren dat er in de mens meer
te bewonderen dan te verachten valt.*

– Albert Camus, De pest

Inhoud

1. Proloog 9
2. Een interessante casus 17
3. Superspreader Santa 21
4. *Ma en de zusters* 30
5. Ik ben in balans 40
6. De laatste statie 49
7. Stad van stilte 59
8. *Ma en haar maatjes* 71
9. Als een heidebrand 81
10. De rondgang 94
11. Wij hier, jij daar 107
12. *Ma en de dwalers* 119
13. Zwarte kerst 129
14. In de frontlinie 145
15. Een perfecte storm 158
16. *Ma en het dorre hout* 172
17. De Kapellekensboom 186

1. Proloog

Verstijfd kijken we van achter onze zwarte mondkapjes naar de witte begraafplaats en in ijzige stilte denken we aan de plaag die woedt, een steenworp verder. Het begon op een drijfnatte winterdag, een regenvlaag overspoelde het land, maar het was nog ongewoon warm, toen ons een grote uitbraak werd gemeld in het zorgcentrum van mijn schoonouders, en het eindigt nu een maand later op de koudste dag van het jaar, het vriest de stenen uit de grond, er ligt tien centimeter sneeuw, en de snijdende oostenwind blaast wat as in onze richting, terwijl de urn van mijn schoonvader wordt leeggeschud.

En dan te bedenken dat de levensreddende vaccins al onderweg waren, maar net te laat kwamen. De uitbraak is nog een late uitloper van de tweede coronagolf. Op de valreep overvallen.

Op de ondergesneeuwde strooiweide, die alleen door konijnensporen wordt verstoord, legt de uitvaartverzorger een krans van rode rozen neer, zoals mijn schoonvader ooit heeft gevraagd. Verder kan

niets van wat hij zelf voor zijn begrafenis heeft gewenst doorgaan. De korte plechtigheid in het rouwcentrum was sober, een ontroerende lijkrede, mooie foto's uit betere tijden, klassieke muziek, vaardig geregisseerd door een begrafenisonderneming die nu dienst na dienst afwerkt. Er waren maximaal vijftien mensen toegelaten, op minimaal anderhalve meter van elkaar, gemaskerd en gedesinfecteerd. Geen klokgelui, geen koffietafel, geen troostende omhelzing. Er was zelfs geen laatste groet aan het lichaam geweest.

‘Omwille van de uitzonderlijke omstandigheden nemen we afscheid in intieme kring,’ zegt het overlijdensbericht.

In zijn laatste dagen was ‘palliatief bezoek’ toegestaan, maar het werd door een medewerker van het zorgcentrum afgeraden vanwege het besmettingsgevaar. Terwijl mijn vrouw voor haar moeder zorgde, is haar zus toch nog een uurtje bij hem geweest, twee dagen voor z'n dood. Ze kwam de arts van het tehuis tegen, die vermoeid zuchtte: ‘Het is hier zoals in een oorlogsgebied.’ Ze hees zich in het blauwe beschermingspak en ging onder begeleiding naar de dementieafdeling, nu een hermetisch afgezonderde cohortafdeling. Achter de gesloten deuren leek het verrassend rustig. Bewoners zaten er zonder mondkapjes bij elkaar, besmet of niet. Blijkbaar werd de voltallige dementieafdeling als één ‘rode

zone' gezien. Blijkbaar werd dat bijna overal zo gedaan.

Ruggelings lag hij in zijn kamer op bed, z'n ogen toe, een zuurstofslangetje in z'n neus. Ze ging naast hem zitten, van top tot teen ingepakt, een onherkenbaar blauw wezen. Ze praatte met hem en zette zijn favoriete muziek op en even gingen z'n ogen open.

Toen ze wegging stonden er aan de uitgang twee brancards met overledenen. Ze sloeg beelden in haar hoofd op die niet meer te deleten vielen.

Nadat de uitbraak op een zondag begonnen was, met de besmetting van vier medewerkers en één bewoner, had hij nog negatief getest. Alle bezoek werd verboden, maar iedere dag werd met het zorgcentrum gebeld. Hij stelde het goed. Een zondag later bleek hij positief. Hij stelde het nog altijd goed, zijn zuurstofsaturatie was uitstekend, werd gezegd. Nog twee zondagen later stierf hij. De week ervoor was het zuurstofgehalte in zijn bloed plotseling gedaald en was hij in een coma weggeleden.

'Hij is vredig overleden,' zeggen de zorgverleners. Maar zeggen ze dat niet altijd? Zeggen ze het ook als het niet zo is?

Vragen blijven, onontkoombaar. Hoe vaak heeft hij met verbijstering meegemaakt dat iemand in astronautenpak een wattenstaafje in z'n neus stak? Wat betekent het om in een verzorgingstehuis door zo'n epidemie te gaan? Hoe is het om zo helemaal

alleen te sterven? En had hij het overleefd als hij na die eerste negatieve test was weggehaald?

Enkele weken na de begrafenis, en een twintigtal doden later, gaan we voor de zoveelste keer op raambezoek bij mijn schoonmoeder. De oprit en parkeerplaats staan soms vol mensen die zwaaien en roepen, met meer brio en bravoure dan ze in de gewone omgang zouden doen, vaak met weemoed of wroeging, en een enkele keer misschien met opluchting om niet weer urenlang te hoeven langsaan.

Nooit hadden we gedacht dat mantelzorg de vorm ging aannemen van raambezoek. Contactloos bezoek. Bezoek achter glas. Het raam als afscheiding én verbinding tussen binnen en buiten. Als eenzame uitkijkpost. Als venster op de wereld die onbereikbaar is geworden.

‘Op geluk staat geen leeftijd’ lees ik op de gevel van het zorgcentrum in Wommelgem. De bedrijfs-slogan van Armonea, een grote commerciële groep die ruim honderddertig verzorgingstehuizen in verschillende landen uitbaat. Het logo dat erboven staat is het waaiervormige blad van de ginkgo biloba, de Japanse tempelboom die het eeuwige leven symboliseert.

De uitbraak is over z’n hoogtepunt heen, maar

nog altijd niet bedwongen, zoals een vloedgolf die het land verzwelgt en zich maar langzaam terugtrekt. De dubbele toegangsdeur is nog gebarricadeerde, de onderste ramen zijn nog afgeplakt, binnen zijn houten schotten in de gang geplaatst. Om de hoek staat een tent van CleanLease met de sticker BESMET LINNEN. Op het grasveld ernaast een lange rij bedden om ontsmet te worden in de open lucht.

Mijn schoonmoeder, een hartelijke, verzorgde dame van in de tachtig, zit nog in 'kamerisolatie'. Ze komt haar zorgflatje op de eerste verdieping niet uit, mag zelfs niet de gang op, is weer opgehokt. Het virus kan overal zijn, zo lijkt het wel, je ziet het niet, hoort het niet, ruikt het niet. Het kreeg al de meerderheid van de bewoners te pakken. Eigenlijk zit ze al bijna een jaar in quarantaine, op enkele uitstapjes in de zomer na. Ze las een hele bibliotheek en bleef altijd voorstander van de strengste veiligheidsmaatregelen.

Mijn schoonvader, die tot op hoge leeftijd een succesrijk ondernemer was, maar toen alzheimer kreeg, werd eind 2019 op de dementieafdeling opgenomen. Het was de tijd dat in China het virus aan z'n opmars begon, zo lieflijk corona genoemd, zoals de stralenkrans om de zon, om wat later bijna de hele planeet lam te leggen. De verzorgingstehuizen gingen meteen op slot, en zeker in het begin liet de

overheid de bewoners stikken, zo luidde het in verschillende rapporten. Bovendien waren oude slijmvliezen toch bijna niet besmettelijk, dachten experts toen. Honderden uitbraken volgden, duizenden mensen stierven als vliegen. Nergens was de sterfte groter dan daar. En nog het meest op de dementieafdelingen. Maar voor die doden was er weinig aandacht.

‘Wat heeft die maandenlange opsluiting ons gebracht?’ vraagt mijn schoonmoeder nu vertwijfeld, leunend uit het raam, kleumend in de wind.

Ze zwijgt lang. We laten de stilte toe.

‘Ja, dat hij moederziel alleen moest sterven.’

We staan op een oprit van met gras begroeide, water doorlatende klinkers. Een vrouw achter ons mengt zich nu met luide stem in het gesprek. Haar tante, buurvrouw van mijn schoonmoeder, is ook aan corona bezweken. ‘Twee keer ben ik nog op raambezoek geweest toen ze in de cohort zat. De eerste keer was ze nog heel gewoon, een paar dagen later een wrak. Aan de telefoon zei ze: “Laat ze me maar komen halen.” Het tehuis belde dat ik op palliatief bezoek mocht, maar nog voor ik kon gaan was ze al dood.’

Mijn schoonmoeder heeft enkele bloemenruikers aan het personeel laten afleveren om hen te bedanken voor de goede zorgen voor haar man. Ze voelt zich verweesd omdat ze in z’n laatste weken niet bij

hem kon komen. Ze voelt zich alsof het afscheid haar is ontnomen.

Op een van zijn laatste foto's, die op de app My-Armonea staat, zit hij in zijn rolstoel met een dromerige glimlach om de mond, terwijl een sinterklaas van dienst, een forse man met een blauw mondkapje over zijn lange krullende baard, hem met witte handschoenen een doos chocolaatjes geeft. Op de achtergrond een lachende Piet met kroeskop en pofbroek.

‘Hij kwam, hij kwam, de goede lieve sint’, staat op de app van het zorgcentrum. ‘De sint is een essentieel beroep, hij was dus van harte welkom.’

Wanneer we weggaan, draaien we ons zoals altijd aan de haag in de bocht om.

Ze zwaait hartstochtelijk.

We zwaaien terug.

Ze zwaait nog altijd als we de bocht omgaan.

Onweerstaanbaar is zo de drang in mij gegroeid om hierover te schrijven. Ik moet altijd maar denken aan mijn eigen moeder die ook zo achter het raam op de eerste verdieping zat te zwaaien. Meer dan duizend middagen bracht ik met haar door, meestal van twee tot zes, in het christelijke zorgcentrum Het Hof van de Zusters Jozefinen in Sint-Niklaas. Acht

jaar lang, zodat een redacteur me op een dag zelfs vroeg of ze nu nog niet dood was.

Zeker in het weekend was ik er altijd. Van lieverlede voelde ik me er thuis. Maar in haar laatste jaren was ze vaak erg lastig. Het boze, broze mensje in de grote rolstoel leek in niets meer op mijn moeder, ooit een felle en wondermooie vrouw. De hele weg van de ontluistering heeft ze afgelegd. Toch vertrok ik nooit met tegenzin naar Het Hof. Evengoed was het een beproeving en kwam ik vaak kapot terug. Zeker als ze bij het afscheid niet had teruggezwaid.

Maar haar sterven vertederde me.

Ook Het Hof kende eind 2020 een grote uitbraak. Zestien doden.

Ik vroeg me vroeger soms af wat haar laatste woorden aan mij zouden zijn. Ik hechtte daar belang aan. Ik heb ze precies genoteerd: ‘Zwijg toch, zeveraar.’

Ik moet ook denken aan Guido, die ik dezer dagen heb leren kennen, eveneens mantelzorger voor zijn moeder, tevens ‘knuffelcontact’ en vrijwilliger in Rusthuis Hemelrijck in Mol. En in die laatste hoedanigheid een moment lang wereldvermaard. Waarom herken ik me zo in hem en waarom raakt z’n verhaal me zo diep?

2. Een interessante casus

Eerst was er een bericht in de *Gazet van Antwerpen*, zaterdagmorgen 12 december 2020. ‘Een sinterklaas die in een woonzorgcentrum in Mol de bewoners heeft vereerd met een bezoekje testte enkele dagen later positief op corona. “De sint is bij alle bewoners een na een op de kamer geweest en heeft hen allemaal een cadeautje gegeven,” zegt de Antwerpse gouverneur Cathy Berx. “Achteraf bleek de man besmet te zijn met corona én hij had een hoge virale load. Het gaat dus echt om het typevoorbeeld van een superverspreider. Een paar dagen later begonnen enkele bewoners symptomen te ontwikkelen. Het lijkt geen twijfel dat het bezoek van de sint de besmettingen heeft veroorzaakt,” zegt Berx. Het Armonia-woonzorgcentrum Hemelrijck is het grootste van Mol.’

De avond voordien had de gouverneur al ongeveer hetzelfde op televisie verklaard, en dat deed ze naar eigen zeggen omdat ze geprikkeld was door een smalend hoofdartikel in *De Standaard* die dag.

Daarin werd ze een cowboy genoemd omdat ze, uit vrees voor besmettingen, kinderen verbood om nieuwjaarsliedjes te gaan zingen. Met het verhaal van de sint wilde ze aantonen dat wat ogenschijnlijk onschuldig is verregaande gevolgen kan hebben. Het nieuws was haar door de betrokken dokters uit Mol gemeld. Bovendien ging er volgens de gouverneur aan deze ‘interessante casus’ een heel e-maildebat onder de topexperts van het land vooraf, dat al een paar weken eerder was begonnen onder de titel ‘Sinterklaas zijn baard werkt als een mondmasker’.

Immunoloog: ‘Hallo, Sinterklaas vertelt in dit televisie-interview dat hij geen masker moet dragen: “Mijn baard is op zich al een mondmasker, daar geraakt geen virus door.” Moeten we hem laten weten dat hij dat beter wel doet?’

Viroloog: ‘Ja, een kritisch woordje is hier wel op zijn plaats, denk ik. Ik vraag me toch wel af wat er dan gaat gebeuren met eventuele sinterklaasbezoeken aan scholen. Ik zou het onverantwoord vinden zonder masker.’

Biostatisticus: ‘Akkoord, dit moet gecorrigeerd worden volgens mij. Ook Sinterklaas moet een masker dragen, behalve als hij online gaat vanuit een plaats waar hij alleen is of met de ene piet die zijn knuffelcontact is.’

Immunoloog: ‘Ik liet weten aan een VRT-journa-

list dat we niet blij waren met de berichtgeving en hij ging de hoofdredacteur vragen voorzigtiger te zijn in het vervolg.'

Infectioloog: 'Dank om dit aan het licht te brengen. Je hebt helemaal gelijk. Sinterklaas mag al van geluk spreken als hij zijn baard mag laten staan, want dat is ook nog een issue;-)'

Toen wat later de grote uitbraak in Mol volgde, werd de discussie voortgezet onder dezelfde titel: 'RE: Sinterklaas zijn baard werkt als een mondmasker.'

Immunoloog: 'Weet iemand wat de argumenten waren waarom de sint, die steeds een masker zou hebben gedragen, de superverspreider was, en niet één van de bejaarden, die soms geen masker droegen en die misschien sinterklaasliedjes hebben gezongen?'

Gouverneur: 'Ik heb me gebaseerd op de informatie van de artsen van Mol. Of het allemaal om harde bewijzen gaat, weet ik niet. Het kan altijd gaan om een toevallige samenloop van omstandigheden. Zij het dan wel een opmerkelijke.'

Immunoloog: 'Merci voor de toelichting. Dan zou dit het eerste *superspreader event* zijn waarbij, bij mijn weten, de indexpersoon een masker droeg.'

Viroloog: 'Ik vrees dat er nogal wat aanwijzingen in de literatuur zijn dat een masker dragen niet alleenzaligmakend is. Hoe dan ook hoop ik van harte

dat deze casus tot op het bot wordt uitgebeend.’

Gouverneur: ‘Ik nam de vrijheid om jullie overwegingen over te maken aan de artsen in Mol. Ze zullen het met het lokale bestuur zeker verder analyseren en bespreken.’

Viroloog: ‘Indien we stalen van de sint en van de bewoners kunnen krijgen, kunnen we op ons referentielaboratorium zeker complete genoombepalingen doen, en dan komen we te weten of de sint en de bewoners dezelfde virusstam hebben of een andere. Weten we waar de stalen zijn momenteel?’

Die laatste interpellant was ’s lands nationale viroloog Marc Van Ranst, die zijn Antwerpse rivaal Herman Goossens de loef afstak en er inderdaad in slaagde om de stalen, die al voor Antwerpen bestemd waren, naar zijn laboratorium in Leuven te halen. Hij zei op zaterdag 12 december al meteen in de pers en op sociale media dat het hoegenaamd niet bewezen was dat de sint de bron was, maar dat er onnodige risico’s waren genomen. ‘Eveneens belangrijk is de vraag: hoe goed geventileerd waren de ruimtes die de goedheiligman bezocht?’ En verder: ‘Het goede nieuws: er zijn dit jaar geen stoute senioren. Het slechte nieuws: er zijn nu eenenzestig kwetsbare mensen ziek, wat wellicht vermeden had kunnen worden.’